

УДК 792.036(477.83-25):821.161.2-92.09“191”
DOI : <http://dx.doi.org/10.30970/vas.23.2022.12196>

**ТЕАТРАЛЬНО-КРИТИЧНА ПУБЛІЦИСТИКА “МОЛОДОЇ МУЗИ”
КРІЗЬ ПРИЗМУ МОДЕРНІСТИЧНИХ БАЧЕНЬ
ПЕРШОГО ДЕСЯТИЛІТТЯ ХХ СТОЛІТТЯ**

Мирослава ЦИГАНИК

<https://orcid.org/0000-0003-4337-7222>

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра театрознавства та акторської майстерності,
вул. Валова, 18, Львів, Україна, 79008
e-mail: myroslava.tsyhanyk@lnu.edu.ua*

Початок ХХ ст. у світовому мистецтві був яскравим періодом, адже спонукав до захоплення всім новим і свіжим. Митці експериментували, шукали нових рішень, які до того не використовувалися у мистецтві, відходили від усталених традицій та зрікалися загальноприйнятих норм художнього трактування. Модерн та авангард поступово трансформували усі мистецькі галузі, зокрема утвердили нові способи театрального мислення і, як наслідок, театральної публіцистики. Саме у цей період на кін виходить українська театральна критика, один із напрямів театрознавства, як активний учасник процесу, формується термінологічний словник та фразеологія театральної критики. Основні театрознавчі процеси першого десятиліття ХХ ст. відбуваються в угрупованні “Молода Муза”, до якого належали сьогодні знані українські теоретики театру С. Чарнецький, М. Рудницький, В. Бірчак, П. Карманський, Б. Лепкий, О. Луцький, С. Твердохліб, які розвинули театральну критику в Галичині, виробили концепції зображення сценічного мистецтва в Україні крізь призму загальноєвропейської театрознавчої парадигми кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Ключові слова: модернізм, авангард, угруповання, “Молода Муза”, театральна публіцистика, театральна критика, театрознавство, сценічне мистецтво, Галичина.

Постановка проблеми. Діяльність літературно-мистецького угруповання “Молода Муза” є одним з комунікативістичних напрямів раннього українського модернізму, зокрема в галицькому літературно-мистецькому середовищі, що обмежувалося рамками першого десятиліття ХХ ст. Цей період приніс із собою нову естетику, яка з 1892 р. поширилась у європейських¹ країнах та заповонила всі мистецькі галузі життя. Галичина, яка на той час разом із Чехією та Польщею перебувала у складі Австро-Угорської імперії, увійшла в осердя нового мистецького бачення, яке бере свій початок від товариства “Віденська Сецесія” [4, с. 205].

¹ “Art Nouveau”, (Франція) “Modern Style” (Англія), “Jugendstil” (Німеччина), “Sezession” (Австрія), “Młoda Polska” (Польща).

Саме віденський мистецький рух став центральним фактором поширення щойно заснованого стилю – модерну на території тогочасної імперії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Для окреслення історичного контексту, у якому сформовано і діяло угруповання “Молода Муза” як європейське явище, використано праці І. Франка, М. Ільницького, О. Сухомлинова, А. Матусяк, Леся Курбаса. Джерельною базою дослідження театральної свідомості молодомузівців першого десятиліття ХХ ст. стали численні публікації театральних критиків на сторінках галицьких періодичних видань.

Мета наукового дослідження – розкрити механізм формування театральної публіцистики в осередку молодомузівців, її умови розвитку, зміни, ріст та окреслити інтеграційні процеси театральної критики Галичини у європейський культурний простір. Особливу увагу приділено учасникам “Молодої Музи”, які працювали на ниві театральної критики того часу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Модернізм як мистецьке явище мав революційний характер у світовій культурі. Митці, сповідуючи нові ідеали, рішуче протиставляли власні художньо-естетичні доктрини і концепції усталеним традиційним формам. Період модернізму позначений пошуками нових шляхів розвитку мистецтва. Складність цього явища полягає у тому, що в національних мистецьких напрямках модернізм набував нових рис, перетворюється у специфічні течії, створював нові угруповання та мистецькі концепції.

Театральне мистецтво періоду модернізму в Галичині окреслило своєрідними рисами епохи і закріпило власний тип нової театральної мови, нової семіотики, образної виразності та художнього світобачення. Український театр у тодішніх політичних умовах мав важливе просвітницьке значення, оскільки був чи не єдиним інструментом, що пропагував національну свідомість та культуру. Інтеграцію в загальноєвропейське інноваційне середовище першої половини ХХ ст. Леся Курбас уважав поворотом “прямо до Європи і прямо до себе” [5, с. 14].

Цей поворот розпочався після циклу лекцій про бельгійських символістів, які у Львові прочитав польський поет і літературний критик Зенон Пшесмицький. І. Франко у статті “Доповіді Міріама” [8] розглянув основні положення цих лекцій, ідеї яких за десять років спричинилися, зокрема, до створення “Молодої музи”. А в журналі “Світ”, що був рупором “Молодої музи”, зазначено, що львівське літературно-мистецьке угруповання як одне із модерністських організацій Європи репрезентує “відомий в інших народів напрямок декадентський, символістичний, модерністський, естетичний – і як там ще його всіляко називають” [21].

Оскільки модернізм – це загальна назва різноманітних мистецьких напрямів, створених на рубежі ХІХ–ХХ ст., ідеєю яких був синтез мистецтв і універсальної художньої мови, то митці були переконані не лише в єдності окремих форм мистецтва або видів художнього висловлення, а й у єдності світу загалом, тому прагнули до збагачення можливостей літературного матеріалу.

Письменство “Молодої музи” тісно взаємодіє зі сценічним мистецтвом, живописом та музикою. Діяльність львівського літературно-мистецького угруповання на ґрунті української культури початку ХХ ст. ілюструє прагнення до синтезу мистецтв, що було провідною тенденцією творчості всіх митців “нового стилю”, які передусім наголошували на наявності специфічних національних рис, що на рівні мотивів проявлялися в темі, образах, краєвидах, тобто у художньому

світі. “Культ традиціоналізму, позитивізму і реалізму змінювався зацікавленістю сферою духовного життя і внутрішнього світу людини як особистості” [22, с. 280]. Бажання бути неординарним, залишатись особистістю властиве польським і українським модерністам, ним і пояснюють творчі пошуки нових форм і стилів.

“Молода муза”, як літературно-мистецьке угруповання, проіснувала надто короткий проміжок часу, проте стала осередком будівництва театральної публіцистики у Львові. Молоді письменники засвідчили свою особисту причетність до епохи формування театральної критики – драма і театр були однією з основних дослідницьких течій. Адже молодомузівці об’єдналися навколо бажання інтегрувати український театр у європейський мистецький простір. У прагненні наповнити мистецтво новою естетикою театральні критики виробили і впровадили новий спосіб театального мислення, який відповідав постулатам часу.

Декларацію “Молодої музи” підписало вісім осіб (Володимир Бірчак, Петро Карманський, Богдан Лепкий, Остап Луцький, Василь Пачовський, Степан Чарнецький, Сидір Твердохліб та Михайло Яцків), але ревними послідовниками ідей “молодомузівців” також були тепер уже знані літературні критики, поети, скульптори, художники, композитори, такі як Михайло Рудницький, Осип Шпитко, Модест Сосенко, Юліян Панькевич, Михайло Бойчук, Іван Северин, Іван Косинин, Михайло Гаврилко, Михайло Паращук, Станіслав Людкевич.

Активну участь саме у театально-критичних процесах Галичини першої половини ХХ ст. брали С. Чарнецький, М. Рудницький, В. Бірчак, П. Карманський, Б. Лепкий, О. Луцький, С. Твердохліб. Кожен із них репрезентував свою лінію розвитку театральної критики, пошуки власної концепції зображення сценічного мистецтва, що охоплюють сферу ідей і форм, притаманних фрагментам загальноєвропейської парадигми кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Найчастіше роботи молодомузівців друкували на сторінках щоденної україномовної газети “Діло”, проте були й інші пресові видання Львова, такі як “Світ”, “Українська хата”, “Літературно-науковий вістник”, “Каменярі”, “Неділя”, “Рідний край” чи “Артистичний вістник” за редакцією І. Труша та С. Людкевича. Театрознавчі публікації угруповання “Молода муза” можна умовно поділити на три тематичні групи – фактологічні статті, що ілюструють історію театру в Галичині, театально-критичні рецензії (статті) та огляди чи анонси.

Як свідчить текстологічний аналіз рецензій молодомузівців, у них, зазвичай, зазначали назву п’єси та її автора, обговорювали драматургію, згадували режисерів, акторів, декорації сцени, зрідка – реакцію публіки. Теми цих рецензій спрямовані на опис театальної свідомості епохи, а стилістичний виклад фіксує нову театральну лексику, семантична інтерпретація якої завжди потребує ширшого контексту дослідження. Публікації молодомузівців цікаві не лише з погляду структури театально-критичного тексту, а й інформацією, що задає модель театру в Галичині першої половини ХХ ст., яку можна далі досліджувати відповідно до її еволюції.

У галузі театрознавства найбільше напрацювань серед молодомузівців належить С. Чарнецькому – практику, театальному реформатору та історика українського театру в Галичині. У працях С. Чарнецького детально окреслено специфіку регіонального театального руху, подано детальний опис тогочасних театральних вистав, творчих портретів режисерів та акторів першого українського професійного театру товариства “Руська бесіда”.

Активними учасниками театрального життя Галичини і театральними критиками були також і М. Рудницький, і М. Лозинський. Молодомузівці фіксували важливі події театральних сезонів, відвідували постанови не лише українських, а й єврейських театрів. Саме М. Рудницького вважають одним із перших, хто утвердив новий вид модерної критики, основні принципи якої викристалізувалися під час роботи в редакції газети “Діло”. Театрознавчий доробок М. Лозинського також відображено на сторінках газети “Діло”, де учасник угруповання “Молода Муза” з 1901 по 1909 рр. систематично публікував театрознавчі рецензії в рубриках “Наука, штука і література” та “Артистичні замітки”.

У газеті “Діло” опубліковано театральні-критичні рецензії про О. Бабю “З руського театру”; Б. Лепкого “Гостина руського народного театру в Краковѣ”; О. Луцького “Перший виступ п. Заньковецької [у Станіславові]”; О. Шпитко “З театру”, “Тит Гембицький та русько-народний театр [до 40-річчя артистичної діяльності]”, “Руський народний театр”. Усі ці напрацювання є не лише фіксацією розвитку українського професійного театру в європейському контексті, а й одним із етапів становлення та утвердження театральної критики як науки.

Висновки. Молодомузівська генерація театральних критиків зайняла важливе місце у становленні та розвитку театрознавства як науки та посідає одне із чільних місць у джерелознавчому наповненні історії українського театру Галичини. Завдяки театральній публіцистиці учасників угруповання “Молода Муза” можна простежити модель українського інтелектуального театру, яка почала викристалізовуватися у першому десятилітті ХХ ст., і його інтеграцію у європейський мистецький простір.

Список використаної літератури

1. Бабій О. З руського театру. *Діло*. 1903. 12 (25) марта (ч. 58). С. 3.
2. Бабій О. Наталка Полтавка. *Діло*. 1902. 10 (23) груд. (ч. 275). С. 3.
3. Богдань Л. Гостина руського народного театру в Краковѣ. *Діло*. 1900. 7 (20) черв. (ч. 127). С. 3, 4.
4. Ільницький М. На перехрестях віку : у 3-х кн. Київ : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2009. Кн. 3. С. 205–239.
5. Курбас Л. Філософія театру / упоряд. М. Лабінський. Київ : Основи, 2001. С. 14.
6. [Л-кий]. “Дядя Ваня” Чехова на українській аматорській сцені. *Діло*. 1909. 23 марта. Ч. 63. С. 3.
7. Лозинський М. “І хто ж вона була?”... (Книжка Марії Слободівної). *Діло*. 1901. № 17 (30) лип. (ч. 159). С. 1.
8. Лозинський М. Вистава “Лихоліте” [за драмою Г. Хоткевича]. *Діло*. 1909. 15 марта. Ч. 56. С. 3.
9. Лозинський М. З руської сцени. *Діло*. 1901. 15 (28) черв. (ч. 132/133). С. 3 ; 16 черв. (ч. 134). С. 3 ; 19 черв. (ч. 136). С. 3 ; 21 черв. (ч. 138). С. 3 ; 23 черв. (ч. 140). С. 3 ; 26 черв. (ч. 142). С. 3 ; 27 черв. (ч. 143). С. 3 ; 28 черв. (ч. 144). С. 3 ; 2 лип. (ч. 146). С. 3 ; 6 лип. (ч. 150). С. 3 ; 9 лип. (ч. 151/152). С. 3, 4.
10. Лозинський М. Зь руської сцени. *Діло*. 1900. 1 (14) верес. (ч. 198). С. 3 ; 4 (17) верес. (ч. 200). С. 3 ; 9 (22) верес. (ч. 204). С. 3 ; 12 (25) верес. (ч. 206). С. 3 ; 13 (26) верес. (ч. 207). С. 3 ; 15 (28) верес. (ч. 208). С. 3 ; 18 верес. (ч. 210). С. 3 ;

19 верес. (ч. 211). С. 3 ; 21 верес. (ч. 213). С. 3 ; 25 верес. (ч. 216). С. 3 ; 27 верес. (ч. 218). С. 3.

11. Лозинський М. Перша українська вистава [у Стрию]. *Діло*. 1909. 29 верес. Ч. 213. С. 1.

12. Луцький О. Перший виступ п. Заньковецької [у Станіславові]. *Діло*. 1905. 19 падолиста (2 грудня). Ч. 259. С. 3.

13. Луцький О. Молода муза. *Діло*. 1907. Ч. 249. С. 3.

14. [Л-кій М.]. З нашого театру. *Діло*. 1909. 24 марця. Ч. 64. С. 3 ; 25 марця. Ч. 65. С. 3 ; 26 марця. Ч. 66. С. 3 ; 29 марця. Ч. 68. С. 3 ; 3 цвітня. Ч. 73. С. 4 ; 6 цвітня. Ч. 75. С. 3 ; 8 цвітня. Ч. 76. С. 3.

15. [Л-кій М.]. Зъ руской сцены. *Діло*. 1900. 31 серп. (13 верес.) (ч. 197). С. 3.

16. Матусяк А. Сецесійний дискурс письменників “Молодої Музи”. Слово і Час. Київ, 2008. № 6. С. 35–50.

17. [М. Л.]. З українського театру. *Діло*. 1907. 28 верес. Ч. 207. С. 3.

18. [Ос. Шп.]. З театру. (З рускої сцени). *Діло*. 1901. 9 (22) черв. (ч. 128). С. 3 ; 12 (25) черв. (ч. 130). С. 3, 4 ; 2 (15) лип. (ч. 146). С. 3 ; 4 (17) лип. (ч. 148). С. 3.

19. [Ос. Шп.]. Рускій народный театр... *Діло*. 1901. 28 черв. (11 лип.). (ч. 144). С. 2.

20. [Ос. Шп.]. Тит Гембицкий та руско-народний театр [до 40-річчя артистичної діяльності]. *Діло*. 1901. 27 черв. (10 лип.). (ч. 143). С. 3.

21. Світ. Львів. 1907. № 1. 62 с.

22. Сухомлинов О. Особливості еволюції літературного процесу епохи “Молодої Польщі”. Українська полоністика. Філологічні дослідження. Житомир, 2007. Вип. 3, 4. С. 277–284.

23. “Чорна Індія” “Молодої Музи” : антологія прози та есеїстки / упоряд., літ. ред. та примітки Василя Габора. Львів : Піраміда, 2014. 351 с.

24. Франко І. Доповіді Міріама. Зібрання творів : у 50-ти т. Т. 29. Київ : Наукова думка, 1981. С. 116–121.

References

1. Babii, O. (1903). Z ukrainskoho teatru. Dilo, 12 (25) marta, 58, 3 [in Ukrainian].
2. Babii, O. (1902). Natalka Poltavka. Dilo, 10 (23) hrud, 275, 3 [in Ukrainian].
3. Bohdan, L. (1900). Hostyna ukrainskoho narodnoho teatru v Krakovi. Dilo, 7 (20) cherv, 127, 3, 4 [in Ukrainian].
4. Pnytskyi, M. (2009). Na perekhrestiakh viku: u 3-kh knykhakh. Kyiv : Vydavnychiy dim “Kyievo-Mohylianska akademiia”, 3, 205–239 [in Ukrainian].
5. Kurbas, L. (2001). Filozofia teatru; uporiad. M. Labinskyi. Kyiv : Osnovy, 14 [in Ukrainian].
6. L-kyi. (1909). “Diadia Vania” Chekhova na ukrainskii amatorskii stseni. Dilo, 23 martsia, 63, 3 [in Ukrainian].
7. Lozynskyi, M. (1901). “I khto zh vona bula?”... (Knyzhka Marii Slobodivnoi). Dilo, 17 (30) lyp, 159, 1 [in Ukrainian].
8. Lozynskyi, M. (1909). Vystava “Lykholitie” [za dramoiu H. Khotkevycha]. Dilo, 15 martsia, 56, 3 [in Ukrainian].
9. Lozynskyi, M. (1901). Z ukrainskoi stseny. Dilo. 15 (28) chervnia, 132/133, 3; 16 cherv., 134, 3; 19 cherv., 136, 3; 21 cherv., 138, 3; 23 cherv., 140, 3; 26 cherv., 142, 3;

27 cherv., 143, 3; 28 cherv., 144, 3; 2 lyp., 146, 3; 6 lyp., 150, 3; 9 lyp., 151, 152, 3, 4 [in Ukrainian].

10. Lozynskyi, M. (1900). Z ukrainskoi stseny. Dilo. 1 (14) veres., 198, 3; 4 (17) veres., 200, 3; 9 (22) veres., 204, 3; 12 (25) veres., 206, 3; 13 (26) veres., 207, 3; 15 (28) veres., 208, 3; 18 veres., 210, 3; 19 veres., 211, 3; 21 veres., 213, 3; 25 veres., 216, 3; 27 veres., 218, 3 [in Ukrainian].

11. Lozynskyi, M. (1909). Persha ukrainska vystava [u Stryiu]. Dilo, 29 veres., 213, 1 [in Ukrainian].

12. Lutskyi, O. (1905). Pershyi vystup p. Zankovetskoi [u Stanislavovi]. Dilo, 19 padolysta (2 hrudnia), 259, 3 [in Ukrainian].

13. Lutskyi, O. (1907). Moloda muza. Dilo, 249, 3 [in Ukrainian].

14. L-kyi, M. (1909). Z nashoho teatru. Dilo, 24 martsia, 64, 3; 25 martsia, 65, 3; 26 martsia, 66, 3; 29 martsia, 68, 3; 3 tsvitnia, 73, 4; 6 tsvitnia, 75, 3; 8 tsvitnia, 76, 3.

15. L-kyi, M. (1900). Z ukrainskoi stseny. Dilo, 31 serp. (13 veres.), 197, 3 [in Ukrainian].

16. Matusiak, A. (2008). Setsesiinyi dyskurs pysmennykiv “Molodoi Muzy”. Slovo i Chas. Kyiv, 6, 35–50 [in Ukrainian].

17. M., L. (1907). Z ukrainskoho teatru. Dilo, 28 veresnia, 207, 3 [in Ukrainian].

18. Os., Shp. (1901). Z teatru. (Z ukrainskoi stseny). Dilo, 9 (22) chervnia, 128, 3; 12 (25) chervnia, 130, 3, 4; 2 (15) lyp., 146, 3; 4 (17) lyp., 148, 3 [in Ukrainian].

19. Os., Shp. (1901). Ukrainskyi narodnyi teatr... Dilo, 28 chervnia (11 lypnia), 144, 2 [in Ukrainian].

20. Os., Shp. (1901). Tyt Gembytskyi a rusko-narodnyi teatr [do 40-richchia artystychnoi diialnosti]. Dilo, 27 chervnia (10 lypnia), 143, 3 [in Ukrainian].

21. Svit. (1907). Lviv, 1, 62 s. [in Ukrainian].

22. Sukhomlynov, O. (2007). Osoblyvosti evoliutsii literaturnoho protsesu epokhy “Molodoi Polshchi”. Ukrainska polonistyka. Filolohichni doslidzhennia. Zhytomyr, 3, 4, 277–284 [in Ukrainian].

23. “Chorna Indiia” “Molodoi Muzy”: antolohiia prozy ta eseistky; uporiadkuvannia, literaturna redaktsiia ta prymitky Vasyliia Gabora. (2014). Lviv : Piramida, 351 s. [in Ukrainian].

24. Franko, I. (1981). Dopovidi Miriama. Zibrannia tvoriv: u 50-y t. Kyiv : Naukova dumka, 29, 116–121 [in Ukrainian].

THE THEATRICAL AND CRITICAL JOURNALISM OF “YOUNG MUSE” THROUGH THE PRISM OF MODERNIST VISIONS IN THE FIRST DECADE OF THE 20TH CENTURY

Myroslava TSYHANYK

*Ivan Franko National University of Lviv
Department of theater studies and acting,
e-mail: myroslava.tsyhanyk@lnu.edu.ua*

The early 20th century in world art was a vibrant period as it inspired enthusiasm for everything

new and fresh. Artists experimented, sought new solutions not previously used in art, departed from established traditions, and relinquished widely accepted norms of artistic interpretation. Modernism and the avant-garde gradually transformed all artistic fields, shaping a new rhetoric for stage art and, consequently, theatrical criticism. It was during this period that Ukrainian theatrical criticism emerged, one of the branches of theater Studies. As an active participant in the process, it formulated the terminological dictionary and phraseology of theatrical criticism.

The key theater Studies processes of the first decade of the 20th century took place within the “Young Muse” group, which included well-known Ukrainian theater theorists such as S. Charnetsky, M. Rudnytsky, V. Birchak, P. Karmansky, B. Lepy, O. Lutsky, and S. Tverdokhlib. They advanced theatrical criticism in Galicia, developed concepts for representing stage art in Ukraine, and viewed it through the prism of the pan-European theater Studies paradigm from the late 19th to the early 20th century.

The text suggests that through the textual analysis of reviews by the “young generation” literary movement, the focus was typically on the play’s title and its author. The discussions revolved around the dramaturgy, mentioning directors, actors, stage decorations, and occasionally the audience’s reactions. The themes of these reviews were aimed at describing the theatrical consciousness of the era, and the stylistic expression captured new theatrical terminology and phraseology. The semantic interpretation of these elements always requires a broader context of study. The publications by the “young generation” are interesting not only in terms of the structure of theatrical-critical texts but also in the information that shapes the model of theater in Galicia in the first half of the 20th century. This model can be further explored in accordance with its evolution.

The “Young Muse” generation of theater critics has taken a significant place in the formation and development of theater Studies as a science. They hold a prominent position in the source-based content of the history of Ukrainian theater in Galicia.

Keywords: modernism, avant-garde, movement, “Young Muse”, theatrical journalism, theater criticism, theaters, performing arts, Galicia.

Стаття надійшла до редколегії 19.12.2022

Прийнята до друку 30.12.2022